

Hoe stel je een goed evaluatie-instrument op?

1. Breed evalueren van de competenties Nederlands

Breed evalueren van de competenties Nederlands is een complex gegeven. Onder competentie verstaan we **het geïntegreerd inzetten van kennis, vaardigheden en attitudes om functioneel te communiceren**. Binnen de Toolkit Competenties Nederlands Breed Evalueren hebben we daarbij oog voor zowel taalcompetenties, leercompetenties, zelfsturende competenties als sociale competenties. Onder **taalcompetenties** vallen de eindtermen die het talig functioneren ondersteunen. Met **leercompetenties** bedoelen we vaardigheden en attitudes die te maken hebben met 'tot leren komen'. Hier gaat het bijvoorbeeld om leeransen benutten, zicht krijgen op eigen kunnen en daarover reflecteren. Onder **zelfsturende competenties** verstaan we onder andere attitudes en vaardigheden die aangeven in welke mate de leerlingen bereid zijn tot leren, kritisch en zelfredzaam zijn. **Sociale competenties** zijn dan weer die attitudes en vaardigheden die informatie geven over de houding van de leerlingen tegenover anderen. Een volledig overzicht van welke eindtermen onder welke competenties vallen voor de Toolkit vind je in het [doelenkader](#).

1

Al deze competenties ondersteunen immers het taalleren en de taalontwikkeling van de leerlingen en maken er deel van uit. Volgend voorbeeld verduidelijkt dit:

Een voorbeeld

De leerlingen van het vijfde leerjaar vertellen over hun beste schrijfwerkje rond het thema 'Halloween' op basis van een [schrijfportfolio](#) dat ze bijgehouden hebben. Bij de voorstelling van dat werkje verwacht de leerkracht dat ze het gepaste taalregister gebruiken en correcte zinnen bouwen. (=taalcompetentie) De leerkracht gaat ook na in welke mate de leerlingen rekening gehouden hebben met hun persoonlijke werkpunten bij een eerdere voorstelling. (=leercompetentie) Het werkje selecteren hebben de leerlingen zelf moeten doen op basis van criteria die samen in de klas besproken zijn. (= zelfsturende competentie). De leerkracht maakt met de leerlingen ook afspraken rond hun luistergedrag. Elke leerling wil immers graag dat naar hem geluisterd wordt (= sociale competentie).

Hoe meer competenties je in kaart wilt brengen, hoe complexer het evaluatiegebeuren wordt. Vaak volstaat een klassieke toets niet om de verschillende soorten competenties te evalueren. Bij breed evalueren zetten we dan ook in op **verschillende evaluatie-instrumenten**. Door die instrumenten in combinatie met elkaar te gebruiken wordt het mogelijk om competenties breed te evalueren.

2. Aandachtspunten bij het opstellen van evaluatie-instrumenten

Afhankelijk van welke competenties je precies in kaart wilt brengen, opteer je voor een ander evaluatie-instrument of voor een combinatie van instrumenten.

Uit de praktijk

Wanneer je tijdens een groepswerk van leerlingen wilt nagaan in welke mate ze kunnen samenwerken, luisteren naar elkaars inbreng, inspelen op elkaars inbreng, elkaar laten uitspreken, kun je bijvoorbeeld een [observatiewijzer](#) opstellen. Een observatiewijzer lijst enkele criteria op die bij een bepaalde taak geëvalueerd worden. Sociale competenties zijn moeilijker te evalueren met een klassieke toets. Door het gebruik van observatiewijzers waarbij zowel de leerlingen als de leerkrachten weten op welke criteria er geëvalueerd wordt, kun je deze sociale competenties gericht en op een betrouwbare manier in kaart brengen.

Een observatiewijzer kan eveneens gebruikt worden om bijvoorbeeld de spreekvaardigheid te evalueren. Het is hier ook mogelijk om aan [zelfevaluatie of peer-evaluatie](#) te doen aan de hand van de criteria van de observatiewijzer.

Het proces en de vorderingen kunnen de leerlingen bijhouden in een [portfolio](#).

De **betrokkenheid van de leerlingen** garanderen bij de evaluatie is een ander belangrijk criterium van een goed evaluatie-instrument.

Uit de praktijk

Evaluatie waarbij de betrokkenheid eerder laag is: leerlingen schrijven een verslag over hun uitstap naar het dierenpark. Dat verslag belandt achteraf in de toetsenmap van de leerlingen.

Evaluatie waarbij de betrokkenheid wordt vergroot: leerlingen schrijven een verslag over hun uitstap naar het dierenpark. Enkele van die verslagen komen op de schoolblog of in de schoolkrant. Net omdat die schrijfwerkjes openbaar gemaakt worden, zijn de leerlingen meer geneigd om ook vormelijke aspecten van hun schrijfwerkje te verzorgen. Die vormelijke aspecten kunnen in een criteria-lijstje gegoten worden. Dat verslag kan ook gekozen worden om bij te houden in een portfolio.

De betrokkenheid kan ook gegarandeerd worden door de leerlingen, ook bij evaluatie, **authentieke en motiverende** opdrachten aan te bieden.

Uit de praktijk

Evaluatie die minder authentiek is: de leerlingen maken een wervende uitnodiging voor een uitgedacht feest.

Evaluatie die meer authentiek is; de leerlingen maken een uitnodiging voor het schoolfeest. Enkele uitnodigingen zullen uitgekozen worden en ook effectief verstuurd worden naar de ouders en naar de buurtbewoners.

De leerlingen moeten **vertrouwd zijn met de aard van de opdracht**. De opdracht moet voor de leerlingen herkenbaar zijn vanuit het klasgebeuren. Wanneer leerlingen toch een opdracht moeten

doen die minder herkenbaar is vanuit de klaspraktijk, kan je hen een oefenitem laten maken om hen te laten wennen aan de soort opdracht.

Uit de praktijk

Evaluatie waarbij leerlingen minder vertrouwd zijn met de aard van de opdracht: leerlingen zijn bij [luisteroefeningen](#) gewoon zijn om het juiste antwoord aan te vinken, maar bij de toets moeten ze plots volzinnen noteren.

Evaluatie waarbij leerlingen meer vertrouwd zijn met de aard van de opdracht: leerlingen zijn gewoon om na het weekend aan elkaar te vertellen wat ze gedaan hebben. Om spreekvaardigheid te observeren laat de leerkracht de leerlingen zoals gewoonlijk aan elkaar vertellen over hun weekend en de leerkracht maakt gebruik van een observatiewijzer om bevindingen te noteren.

Leerlingen zijn gebaat bij **heldere instructies**, zodat ze goed weten wat van hen verwacht wordt. Op die manier kunnen de leerlingen niet slecht presteren omdat de instructie niet helder was. Een overzichtelijke lay-out en een verzorgde opmaak kunnen daartoe bijdragen.

Uit de praktijk

Instructie die minder helder is: haal uit de leestekst alle voordelen van gezond eten.

Instructie die duidelijker is: in de leestekst worden vijf voordelen opgesomd van gezond eten. Schrijf ze op en nummer ze van 1 tot 5.

3

Transparante evaluatie wil zeggen dat alle betrokkenen al vóór de evaluatie perfect op de hoogte zijn van de evaluatie-criteria die worden gehanteerd. Zo weten de leerlingen al bij hun voorbereiding waarop ze worden beoordeeld. Op basis van die criteria kunnen er werkpunten geformuleerd worden. In dit [filmpje \(mp4 - 16,5 MB\)](#) vertelt een leerling over hoe hij het samen bespreken van criteria als steun ervaart.

Uit de praktijk

Minder transparante evaluatie: leerlingen moeten vertellen over hun favoriet boek en krijgen daarbij geen enkele leidraad.

Meer transparante evaluatie: leerlingen moeten vertellen over hun favoriet boek en krijgen daarvoor enkele items aangereikt waarover ze moeten vertellen. Zo weten leerlingen dat ze beoordeeld worden op het vertellen van de korte inhoud, op het voorlezen van hun favoriete passage, op het bespreken van een prent in het boek...

Zorg voor **voldoende toetsitems**. Dat maakt dat leerlingen die zwak presteren op een bepaalde vraag of onderdeel toch nog kansen krijgen om het goed doen bij andere vragen of items.

De mate waarin over de evaluatie **communicatie** mogelijk is, is dan weer een ander kenmerk van een goed instrument.

Uit de praktijk

Evaluatie waarbij minder communicatie mogelijk is: leerlingen schrijven een stelwerkje en moeten na verbetering door de leerkracht het stelwerkje overschrijven zonder fouten.

Evaluatie waarbij meer communicatie mogelijk is: leerlingen schrijven een stelwerkje en kijken het eerst zelf na aan de hand van enkele criteria die samen besproken zijn. Daarna kijken leerlingen elkaars stelwerkje na. Tot slot kijkt de leerkracht het werkje na en bespreekt in welke mate de criteria toegepast zijn of niet. Door deze aanpak bouw je in je evaluatie kansen om het leerproces tussentijds bij te sturen op basis van zelfreflectie en peer-feedback.

We vatten alle tips hieronder samen in checklist.

Houd bij het opstellen van een goed evaluatie-instrument rekening met volgende tips:

- Kies het **type instrument** (klassieke toets, portfolio, observatiewijzer ...) op basis van de competentie die je wilt in kaart brengen.
- Verzeker de **betrokkenheid van de leerlingen** bij hun leerproces.
- Kies **authentieke en motiverende opdrachten** bij het evalueren. Verzeker je ervan dat er geen voorkennis verondersteld wordt.
- Zorg dat de leerling **vertrouwd is met de aard van de opdracht** of voorzie een oefenitem indien dat niet zo is.
- De **instructies zijn helder**. Hij krijgt precies te horen wat hij moet doen.
- Zorg dat je **objectief** en gemakkelijk kan scoren.
- Zorg voor **voldoende toetsitems** zodat niet alles afhangt van 1 item.
- Maak **communicatie** mogelijk over de evaluatie.

Wil je te weten komen hoe je al bestaande evaluatie-instrumenten kan beoordelen, klik dan [hier](#).

3. Bronnen

Van den Branden, K. (2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. Leuven: Acco.